

LUNDS
UNIVERSITET

Institutionen för kommunikation och medier
Medie- och kommunikationsvetenskap:
MKVK04, delkurs 3
C-uppsats
Höstterminen 2012

Frysta djur och oskickliga uttalanden

En fallstudie av Parken Zoo-skandalen

Författare: Idalinn Aderlind och Hanna Malmquist
Handledare: Fredrik Miegel
Examinator: Tobias Linné

Sammanfattning

I denna uppsats har vi studerat ett aktuellt fall som exemplifierar hur en skandal konstrueras i media. Fallet vi valt att studera är Parken Zoo. Den 17 oktober 2012 sände Kalla fakta i TV4 ett reportage som handlade om hur djurparken avlivat friska djur och förvarat dessa huller om buller i ett fryshus i flera år. En fallstudie har utförts där vi gjort en kvalitativ innehållsanalys på artiklar, TV-program och inlägg i sociala medier som berört Parken Zoo under perioden 13 oktober 2012 till 13 november 2012.

Syftet har varit att med hjälp av ovannämnda fall, ur ett medie- och kommunikationsvetenskapligt perspektiv, undersöka hur en medieskandal växer fram och uttrycks. Med studien vill vi undersöka vilken roll medierna spelar i denna konstruktion.

Studien visar att det går att finna tydliga mönster i hur en skandal konstrueras, uttrycks och utvecklas. Uttryckssätten styr hur utvecklingen av skandalen blir och respons från allmänheten ger näring till skandalen vilket gör att den växer. Utan respons kan en företeelse aldrig utvecklas till en skandal. Fokusval från medias sida har i detta fall styrt hur debatten sett ut vilket tydliggör medias avgörande roll och inflytande.

Nyckelord: Parken Zoo, djurpark, Helena Olsson, djurhållning, skandal, medieskandal, överträdelse, moral, whistleblowing, syndabock, dagordningsteori, sociala medier

Titel: Frysta djur och oskickliga uttalanden: En fallstudie av Parken Zoo-skandalen

Författare: Idalinn Aderlind och Hanna Malmquist

Uppsatsen författad vid: Institutionen för kommunikation och medier, Lunds Universitet

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning	5
1.1 Syfte och problemformulering	6
1.2 Tidigare forskning	6
2. Studiens tillvägagångssätt	7
2.1 Kvalitativ fallstudie	7
2.2 Urval	7
2.3 Innehållsanalys	8
2.4 Metodkritik och hinder	8
3. Perspektiv på en skandals framväxt	10
3.1 Övergripande definition av begreppet <i>skandal</i>	10
3.2 John B. Thompsons modell för förståelsen av en skandal	10
3.3 Dagordningsteorin	11
3.4 En skandal ur Stanley Cohens perspektiv	11
4. Frysta djur och oskickliga uttalanden	13
4.1 Överträdelsen/avvikelsen	13
4.1.1 Moralen i fokus	13
4.1.2 Lögnerna och second-order transgressions	15
4.2 De icke-inblandade och deras fördömande	17
4.2.1 Visslarna	18
4.2.2 Varför vissla?	18
4.2.3 Skapandet av en vidare debatt	19
4.2.4 Expertsystem och förtroendekapital	20
4.2.5 Ingen respons – ingen skandal	21
4.3 Bilden klarnar	24
4.3 Imagen i riskzonen	25
4.3.1 Syndabocken	26
4.3.2 Men Bergvall då?	28
4.4 På dagordningen	29
4.4.1 En "andrahandsverklighet"	29
4.4.2 Dagordningsmakten	29
4.4.3 Att övertyga	30
4.4.4 Televisionens makt att väcka känslor	31
4.5 Den lokala journalistikens agerande	31

4.6 Något överdrivet och förvrängt?	32
5. En skandals uttryck, utveckling och konstruktion	34
6. Källförteckning.....	37
6.1 Artiklar	37
6.2 Rapporter	39
6.3 TV-program.....	39

1. Inledning

”En djurparkschef som ljuger framför kameran, en fryshus där döda djur bevaras huller om buller med foder och djurhållningsregler som inte är glasklara” så inleder Eskilstuna-kuriren en artikel den 18 oktober 2012a. Orden syftar på innehållet i det reportage som dagen innan sändes i TV4:s samhällsprogram Kalla fakta. Reportaget handlade om det kommunalägda Parken Zoo i Eskilstuna – ett reportage som senare kom att få konsekvenser för den omnämnda djurparken men även för branschen i stort.

I programmet berättar tidigare anställda på parken om hur friska djur har avlivats för att ge plats åt nya djurarter som ska locka fler besökare. Endast en dag innan reportaget sändes avslöjade P4 Kalmar tillsammans med Smålandsnytt att djur hade vanvårdats på Ölands djurpark. Frågor och reaktioner kring djurhållning på djurparker hade alltså redan innan Kalla faktas sändning väckts hos allmänheten. Det var dock i och med reportaget som debatten kom igång på riktigt och i denna kom fokus att ligga mer på Parken Zoo än på Ölands djurpark. I Kalla fakta får tittaren bland annat se bildsekvenser på hur avlivade djur slarvigt, utan att vara inplastade eller märkta, förvaras i ett fryshus samt hur djurparkschefen Helena Olsson öppet ljuger om var de avlivade djuren tagit vägen. Reaktionerna från allmänheten lät inte vänta på sig. Facebook-sidor startades, djurparkens hemsida kraschade, ledningen mottog hot och ord som ”Parken Zoo” trendade på twitter. Detta redan samma dag som reportaget hade sänts. Tidningarna, både lokalt och nationellt, var snabba med att rapportera om programmet och de följer som det kom att ge. Under knappt två veckor var fallet Parken Zoo ständigt aktuellt i media för att sedan tvärt ebba ut. Här skiljer sig dock lokal och nationell media åt då lokal press fortsatte att rapportera kring händelseförloppet i betydligt högre grad.

Händelserna på Parken Zoo kom, i och med den omfattande mediala uppmärksamheten, att utvecklas till en *skandal*. Ur ett medie- och kommunikationsvetenskapligt perspektiv är det intressant att studera hur en skandal skapas och stärks via media – både via traditionella och nya sociala medier. I dagens samhälle är det medierna som talar om för oss vad vi ska tycka och tänka om. Det är därför viktigt att studera de typiska processerna i media som gör att allmänheten uppfattar en händelse som en skandal. Att något upplevs som detta kan få oanade konsekvenser för aktörerna. Valet av fall föll på Parken Zoo-skandalen då denna vid uppsatsskrivandets start var högst aktuell samtidigt som den var begränsad i tid. Fallet utgör ett tydligt exempel på en skandal och hade likväl kunnat bytas ut mot ett annat.

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med denna studie är att ur ett medie- och kommunikationsvetenskapligt perspektiv undersöka hur en medieskandal växer fram. Det är viktigt att förstå hur en skandal konstrueras i media då media idag bidrar till att skapa den bild och den uppfattning vi har av det samhälle vi lever i. Vi vill synliggöra dessa processer genom att granska fallet Parken Zoo. Som ovan nämnt är det därför inte fallet Parken Zoo i sig som är intressant, utan snarare processerna bakom. För att uppfylla vårt syfte har vi formulerat följande frågeställning:

- Hur uttrycks och konstrueras en skandal i media? Hur utvecklas den?
- Vilken roll spelar media i denna konstruktion? På vilket sätt styr media utvecklingen av skandalen?

1.2 Tidigare forskning

Studiet av de bakomliggande processerna för en medieskandal är ett klassiskt medie- och kommunikationsvetenskapligt forskningsområde. Stanley Cohen (2002) står bakom begreppet *moralpanik* som myntades i hans studie om mods och rockers på 1960-talet. Han studerade avvikande grupper och hur allmänheten och media reagerade på dessa. Medias rapportering bidrog till att skapa moralpanik hos allmänheten. Även om Cohens studie inte specifikt behandlar skandaler är det samma typer av processer som ligger bakom. Gunilla Jarlbro och Mia-Marie Hammarlin (2012) har studerat medierapporteringen kring Mona Sahlin från Toblerone-skandalen 1995 till det att hon avgick som partiledare 2011 och följderna av denna. Deras fokus ligger på de processer som ligger bakom när en offentlig person förlorar sin makt på en väldigt kort tid genom ett så kallat *mediedrev* och varför detta sker. Trots att fallet Parken Zoo inte kan definieras som ett mediedrev är processerna de samma. John B. Thompson (2000) är ytterligare en forskare som studerat skandaler. Han har studerat fall inom tre typer av politiska skandaler (sexskandaler, ekonomiska skandaler och maktskandaler) och visar genom dessa hur skandaler skapas och utvecklas via media samt vilka konsekvenser de ger för rykte och förtroende. Fallet Parken Zoo faller väl inom ramen för de generella karaktärsdragen som Thompson målar upp av en skandal.

2. Studiens tillvägagångssätt

2.1 Kvalitativ fallstudie

För att besvara vår frågeställning har vi valt att göra en kvalitativ fallstudie vilket innebär att vi låter ett enskilt fall och del stå som ett exempel för att belysa ett större fenomen och helhet. I vårt fall vill vi genom att undersöka fallet Parken Zoo belysa de mer allmänna processerna i medias skapande av en skandal. Becker (se Merriam 1994) definierar fallstudiens syfte som just att man ska nå en ”helhetsinriktad förståelse” (s. 25) av de/det fall man studerar och att man utifrån detta ska kunna göra generella teoretiska påståenden och hitta mönster. Genom att välja att endast studera ett fall kan vi gå djupare i analysen och därmed få en mer ingående förståelse. Fallet Parken Zoo passar också särskilt bra som fallstudie då det är avgränsat i tiden med en konkret början och en tydlig vågtopp som sedan gradvis faller och ebbar ut. Alla dessa under ett kort tidsspänn. Vid studiens början var också fallet Parken Zoo högst aktuellt och därför lämpligt att använda som exempelfall.

2.2 Urval

Vårt empiriska material består av två TV-program, tidningsartiklar (samt ledare och insändare), reaktioner i sociala medier och en kort mejlintervju med journalisten Ludvig Drevfjäll på Eskilstuna-kuriren. Vi har studerat TV-programmen Kalla fakta i TV4 och Debatt i SVT1 där fallet Parken Zoo tas upp. De artiklar vi analyserat kommer från Aftonbladet, Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter samt Eskilstuna-kuriren. Vi har alltså valt att fokusera på artiklar som publicerats i Sveriges största kvällstidning samt i Sveriges två största morgontidningar men även på artiklar som publicerats i den lokala morgontidningen i Eskilstuna. De reaktioner i sociala medier vi valt att belysa utgörs av en lista på startade ”sidor” som berör Parken Zoo. Intervjun med Ludvig Drevfjäll är enbart i kompletterande syfte vid endast ett tillfälle i analysen.

I vårt urval har vi använts oss av ett målinriktat sådant som innebär att man väljer att studera de enheter som leder till att så mycket kunskap som möjligt kring ämnet uppnås (Merriam 1994). Vi har gått igenom samtliga artiklar som berör Parken Zoo i ovannämnda tidningar under perioden 13 oktober till 13 november 2012. Därefter har vi gjort ett strategiskt urval av de artiklar som starkt belyser det vi vill studera. De artiklar som valts bort har i huvudsak utgjorts av korta notiser och/eller TT-nyheter. Vi har alltså endast valt de artiklar som vi anser belyser en skandals konstruktion och utveckling.

Fördelen med en fallstudie är att det inte finns några bestämda metoder vad gäller insamlingen av informationen (Merriam 1994). Detta gynnar oss då vi utöver ovannämnda urval valt att tillfråga en journalist på Eskilstuna-kuriren om hur han upplevt rapporteringen kring Parken Zoo. Merriam (ibid.) belyser vårt tillvägagångssätt i följande resonemang:

Vare sig det handlar om forskning på fältet eller i biblioteket, styrs datainsamlingen av idéer och tentativa hypoteser. Även om sökandet är systematiskt, finns det i båda miljöerna möjlighet att av en tillfällighet hitta värdefull information. Att följa upp hugskott, vara öppen för nya insikter och vara sensitiv inför den information som kommer fram innebär samma sak, oberoende av om man intervjuar, observerar eller analyserar dokument (sid. 127).

2.3 Innehållsanalys

I och med att vi gör en fallstudie faller det naturligt att det hela mynnar ut i en innehållsanalys då detta är det typiska tillvägagångssättet för att analysera ett fenomen i en fallstudie. En innehållsanalys innebär att man analyserar ett kommunikativt budskap och metodiskt beskriver innehållet samt utvecklar detta. Att använda sig av innehållsanalys är också en vanlig metod för att analysera tidningar och TV. Genom denna kan man bland annat undersöka förekomsten av olika budskap, samt vilka olikheter det kan finnas mellan dessa, och därigenom bekräfta olika antaganden (Merriam 1994). Genomgående i innehållsanalysen kommer vi även utgå från ett retoriskt perspektiv eftersom språket har stor betydelse för hur ett budskap uppfattas.

2.4 Metodkritik och hinder

Det faktum att vi använt oss av ett målinriktat urval gör att risken finns att vi går miste om relevant information. Detta har vi dock försökt att undvika genom att läsa igenom samtligt material som vi kommit över innan vi gjorde vårt urval. Då fallet vid studiens genomförande fortfarande hade viss aktualitet och var ”färskt” fanns risken att nya avslöjanden och en andra våg skulle komma vilket vi inte kunnat påverka. Vi satte därför en tidsmässig gräns för när vi skulle sluta samla in empiriskt material för att på så sätt undvika problem. Ett annat problem i vår undersökning har varit att vi främst utgått från elektroniskt tidningsmaterial. Detta innebär att artiklarna i några fall har uppdaterats sedan de först publicerades. Det är möjligt att se vilket datum en artikel eventuellt har uppdaterats men det går däremot inte att se vad som har uppdaterats. Vi kan därför inte veta om exempelvis ord har bytts ut eller om information har lagts till, vilket vi är väl medvetna om.

Ytterligare en svårighet är det faktum att den nationella pressen i stor utsträckning använder sig av TT-nyheter som de själva sedan utvecklar vilket gör att många artiklar ser snarlika ut. Det kan också vara svårt att avgöra om det är tidningen själv som skrivit vissa delar eller om det är TT då detta inte alltid framgår.

Vi är också medvetna om att vi som forskare aldrig kan komma ifrån vår egen subjektiva uppfattning och våra egna erfarenheter spelar in i hur vi tolkar världen vi lever i.

3. Perspektiv på en skandals framväxt

Vi kommer i detta kapitel kortfattat redogöra för de övergripande teoretiska utgångspunkterna för vår analys. Vi kommer att gå igenom dem mer i detalj i samband med att vi tillämpar dem på vårt fall i analysen. I analysen kommer vi även använda oss av olika hjälpteorier som till exempel Johan Asplunds (1989) och Gregory Mellemas (2000) teorier kring *syndaböcker* för att stödja våra resonemang.

3.1 Övergripande definition av begreppet *skandal*

Nationalencyklopedin definierar ordet skandal som ”allmän (moralisk) upprördhet (över någon anstötlig eller uppseendeväckande händelse); upprörande faktum eller händelse”¹. John B. Thompson (2000) menar i sin bok *Political scandal: power and visibility in the media age* att den vanligaste användningen av ordet skandal idag är för att beskriva en bred typ av moralisk överträdelse. Han definierar vidare ordet som särskilda handlingar eller händelser som involverar vissa typer av överträdelser som blir medvetandegjorda för andra och samtidigt är tillräckligt allvarliga för att locka fram en reaktion från allmänheten (ibid.).

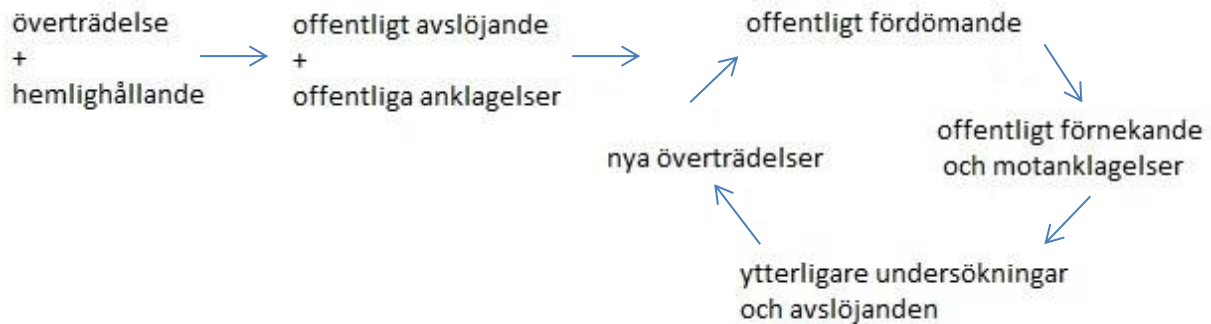
Media spelar en stor och viktig roll i skapandet av en skandal. Media i form av exempelvis dagspress, radio och TV gör att informationen om överträdelsen blir tillgänglig för en stor mängd människor. När en skandal blir medierad är det inte längre en lokal angelägenhet (Thompson 2000).

3.2 John B. Thompsons modell för förståelsen av en skandal

För att utveckla sitt resonemang presenterar Thompson (2000) en modell för fem olika karaktärsdrag som måste finnas hos en händelse för att den ska kunna definieras som en skandal i tidigare nämnda definition. Som första punkt menar han att skandalen ska innehålla en överträdelse av vissa värderingar, normer eller moraliska koder. För det andra menar han att det ska finnas ett element av hemlighållande eller döljande samtidigt som överträdelserna är kända eller starkt misstänkta av andra än de direkt inblandade parterna. De som inte är direkt inblandade kallar han för icke-deltagare. För det tredje menar han att dessa måste motsäga sig händelserna och att de eventuellt även kan känna sig förolämpade av överträdelsen. Den fjärde punkten handlar om att några av dessa icke-deltagare uttrycker sin motvilja genom att fördöma händelserna offentligt. I den femte och sista punkten menar Thompson att avslöjandet och fördömandet av händelsen ska kunna skada ryktet hos de individer som är ansvariga. Thompson talar också om *second-order transgressions* vilket

¹ <http://www.ne.se/kort/skandal> (Hämtad: 2012-12-04)

innebär att nya överträdelser sker när aktörerna försöker dölja de första överträdelserna och att fokus kan skifta till att ligga på dessa (ibid.). Nedan visas en bild av hur en komplex skandal kan se ut:

Figur 1: Karaktärsdrag för mer komplexa skandaler. Fritt översatt (Thompson 2000, s.24).

Denna modell förklarar tydligt vad en skandal är och hur en sådan är uppbyggd vilket är till stor fördel för denna studie. Med utgångspunkt i denna modell möjliggörs en djupare förståelse för hur fallet Parken Zoo kan definieras som en skandal och därmed ges en djupare insikt om hur fenomenet skandal skapas och upprätthålls i och av media.

3.3 Dagordningsteorin

Dagordningsteorin är en viktig aspekt av förståelsen för en scandals utveckling i och med att den, som ovan nämnt, skapas och upprätthålls i och av media. Medierna kan inte tala om för oss vad vi ska tänka men de kan däremot tala om för oss *vad* vi ska tänka *på* förklarar Maxwell McCombs i boken *Makten över dagordningen: Om medierna, politiken och opinionsbildningen* från 2006. Dagordningsteorin spelar en central roll i fallet Parken Zoo då den ger möjlighet att förklara hur och varför det uppstod en debatt kring djurhållning i samband med skandalens framväxt.

Att återkomma till en nyhet dag efter dag är det starkaste budskapet om ett ämnes betydelse i alla nyhetsmedier (ibid., s. 24).

Då skandalen kring Parken Zoo inleddes med ett TV-program på bästa sändningstid som sedan mynnade ut i bland annat tidningsartiklar, radioreportage och ytterligare ett TV-program blir dagordningsteorin en viktig aspekt att ta hänsyn till i kommande analys.

3.4 En skandal ur Stanley Cohens perspektiv

Då dagordningsteorin berättar för människor *vad* de ska tycka och tänka kring blir Stanley Cohens (2002) resonemang kring *moralpanik* en intressant och viktig aspekt att ta hänsyn till för att förstå hur människor agerar och reagerar utifrån medias sätt att rapportera. En stor del

av analysen kommer därför att genomsyras av Cohens (ibid.) resonemang kring avvikande händelser som fenomen och de roller som tilldelas aktörerna vid en skandal samt de följder som kommer när media rapporterar om händelsen. Detta bland annat beroende på *hur* händelsen framställs gällande vinklings- och ordval. Cohens (ibid.) teorier behandlar alltså begreppet moralpanik. Denna panik kan uppstå då olagliga eller avvikande händelser uppmärksammas oproportionerligt mycket av media. Detta mer eller mindre medvetet. Intrycket allmänheten får av händelsen blir att den är mer allvarlig än vad den i själva verket egentligen är:

The media have long operated as agents of moral indignation in their own right: even if they are not self-consciously engaged crusading or muck-raking, their very reporting of certain ‘facts’ can be sufficient to generate concern, anxiety, indignation or panic (Cohen 2002, s. 7).

Begreppet moralpanik är inget vi kommer att använda oss av i vår studie. Vi kommer däremot tillämpa Cohens resonemang kring processerna bakom detta fenomen för att förstå vårt fall som en skandal. Författaren betonar medias betydelse för hur människor uppfattar och reagerar på en händelse vilket hänger samman med dagordningsteorin som förklarades ovan. Cohen (2002) talar även om att avvikande händelser tar upp en stor del av nyhetsutrymmet i medierna. Detta kommer att kopplas till Thompsons resonemang kring överträdelser och likställas med detta. Tillsammans kompletterar och stärker samtliga teorier i detta kapitel varandra och lägger grunden för en heltäckande och djupgående analys.

4. Frysta djur och oskickliga uttalanden

Som nämndes i inledningen var granskningsprogrammet Kalla fakta i TV4 det program som utgjorde startskottet för det som vi valt att benämna skandal utifrån John B. Thompsons (2000) definition. För att förklara vad som utgör en skandal i dagens samhälle nämner Thompson fem karaktärsdrag vilka han anser ska finnas för att en händelse ska kunna få definieras som just detta. Dessa karaktärsdrag utgör stommen för analysen men kompletteras och utvecklas med stöd av ovannämnda perspektiv och övriga hjälpteorier.

4.1 Överträdelsen/avvikelsen

Det första karaktärsdraget innebär att händelsen överträder vissa värderingar, normer och/eller moraliska koder. Stanley Cohen (2002) påpekar att massmedia använder en stor del av nyhetsutrymmet till att rapportera om avvikande händelser och dess konsekvenser. Skandaler, menar Cohen, är exempel på avvikande händelser. Att Fallet Parken Zoo är ett tydligt exempel på det som Thompson benämner som överträdelser går klart att se då frågor kring etik och moral har kommit att bli det mest centrala. Cohens begrepp *avvikelser* och Thompsons begrepp *överträdelser* kan därför sammankopplas då de berör samma fenomen. Det som huvudsakligen lyfts fram i Kalla fakta (TV4 2012-10-17) är hanteringen av avlivade djur. I programmet avslöjas att Parken Zoo har förvarat de döda djurkropparna i ett fryshus under flera år utan att de har varit inplastade och märkta vilket borde höra till rutinerna.

4.1.1 Moralen i fokus

I en stor frys som placerats i en undanskymd del av djurparken möts vi av en makaber syn. – [Sara Recabarren, speakerröst] (TV4 Kalla fakta, 2012-10-17)

Djurparken som säger sig rädda världens djur har i själva verket frysen full av kadaver från fridlysta och utrotningshotade djur. Djurliken ligger huller om buller. – [Sara Recabarren, speakerröst] (ibid.)

Genom att trycka på Parken Zoos slogan som är just ”Parken Zoo räddar världens djur” och ställa den i kontrast mot de missförhållanden som framkommer i reportaget framställs Parken Zoos handlingar som omoraliska. I anslutning till att det zoomas in på de döda djurkropparna i fryshuset får tittaren ta del av gamla klipp från när samma djur fortfarande var vid liv. Genom de växelvisa klippen skapas en känslomässig relation till djuret hos tittaren vilket gör att det inträffade upplevs som allt mer moraliskt förkastligt. Djuren som ligger döda i fryshuset presenteras även vid namn vilket ytterligare ökar möjligheten för tittaren att bli emotionellt involverad. I programmet försöker reportern påverka tittaren på ett känslomässigt plan. I detta fall är det vreden och sorgen som det anspelas på. *Pathos* genomsyrar alltså

denna del av reportaget där djuren presenteras för tittaren. Renberg (2006) förklarar pathos grundstenar enligt följande:

Glädje, lycka, sorg, vrede, fruktan, harm, hopp, avundsjuka, medkänsla är de ackord som pathos bygger på (s. 29).

Speakerröstens ordval gällande fryshuset spelar också in i den totala upplevelsen. Ord som ”makaber” och ”huller om buller” förstärker ytterligare de etiska överträdelserna. Enligt Nationalencyklopedin definieras ordet makaber enligt följande: ”som inger obehagliga, skräckblandade känslor (särskilt genom att anspela på döden e.d.)”². ”Huller om buller” understryker det kaos som möter tittaren då filmsekvensen med de döda djuren visas. Uttrycket ger också den mentala bilden av hur någon slänger in djurkadaver i fryshuset varken med eftertanke eller med respekt. Thompson (2000) betonar att det finns stora kulturella skillnader i vad som uppfattas som moraliska eller normativa överträdelser. Det som inträffat på Parken Zoo och uppmärksamheten kring detta bör därför bland annat ses i ljuset av den starka djurskyddslagstiftning Sverige har.

Den moraliska diskussionen kring djurs rättigheter fokuserar ofta på att djur inte har den förmåga till reflexivt tänkande som människan har menar Olof Franck (2002) i boken *Djurens liv och vårt: om att värdera liv*. Människan kan därför sägas ha ett ansvar när det gäller att stå upp för djurens rättigheter då djuren själva inte har den möjligheten. Då fallet Parken Zoo handlar om djur som är ”tillfångatagna” och inburade av människor blir människans övertag mycket tydligt. Djuren blir på så vis dockor i ett dockhus som byts ut till nyare och mer attraktiva dockor när intresset för de gamla dockorna svalnar. I Kalla fakta lockas denna känsla fram, att parken har handlat moraliskt fel, och det berättas bland annat om hur tre pumor avlivats för att ge plats åt jaguarer som ska flytta in i hägnet. I programmet ses den före detta djurskötaren Marika Eknöland Kindstrand öppna dörren till fryshuset där de döda pumorna ligger helt öppet och hon utbrister: ”Gud, jag blir helt skakis. Mina älskade pumor. Jag kan börja gråta”. Hon konstaterar därefter att de endast var tio år³, och därmed inte var ”gamla” när de avlivades som Parken Zoos djurparkschef Helena Olsson tidigare i programmet har påstått. Marikas känslouttryck förstärker uppfattningen av att pumorna är något mer än endast dockor i ett dockhus. Snarare ges bilden av att pumorna var egna individer som hade en relation med Marika. Som tidigare nämnt presenteras djuren i Kalla faktas reportage med namn. I detta fall betonas också att det handlar om en mamma och

² <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/kort/makaber> (Hämtad: 2012-11-19)

³ En puma blir normalt sett cirka 18 år i naturen men något äldre i fångenskap (http://sv.wikipedia.org/wiki/Puma#cite_note-ADW-9, hämtad: 2012-11-28).

hennes två döttrar vilket ytterligare förstärker bilden av djuren som kännande varelser. Återigen anspelar reportaget på känslor i och med Marikas känslouttryck och pathos blir således dominerande.

Om en huggorm äter upp en skogsmus finns inga förutsättningar för att bedöma detta som en 'omoralisk handling' och än mindre för att motivera en sådan bedömning med att ormen inte 'tar den svagares parti'. Om en människa däremot dödar och äter upp en torsk eller en kyckling uppstår, menar somliga, ett moraliskt problem: dels avlivar hon en varelse med rätt till liv, dels utnyttjar hon härvid sin styrka och sitt övertag på en svagares bekostnad (Franck 2002, s. 10-11).

I citatet ovan poängterar Franck precis det som har blivit en av de stora diskussionspunkterna i fallet Parken Zoo. Det vill säga: vilken rätt människan har att utnyttja sitt övertag gentemot djuren – i Parken Zoos fall av rent ekonomiska skäl där parken önskar attrahera fler besökare med hjälp av nya spännande djurarter. I ett fall som detta där det handlar om djur som uppenbart inte kan föra sin egen talan blir det lätt för tittaren att välja sida då människan ofta har en tendens att välja den svagares sida eller att den svagare i alla fall hamnar i centrum (ibid.).

Massmedia spelar en stor roll i förståelsen för de normativa gränserna i samhället och informerar människan om vad som är rätt och fel. Massmedia skapar också olika kategorier av de människor som skildras där någon får rollen som hjälte och någon som skurk (Cohen 2002). Att Helena Olsson i detta fall är skurken är svårt att ta miste på. Hjälterollen är däremot mindre tydlig men kan ändå tillskrivas de personer som längre fram i analysen kommer att kallas för *visslare*, alltså de som har rapporterat om missförhållandena till media.

I fallet Parken Zoo är inte djurhållningen den enda moraliska överträdelsen. Att Helena Olsson ljugar eller talar osanning är lika mycket det en moralisk överträdelse. Som det längre fram kommer att visas fick också just lögnerna en huvudroll i medierapporteringen.

4.1.2 Lögnerna och second-order transgressions

I reportaget i Kalla fakta ställer reportrarna vid flera tillfällen frågor till djurparkschefen Helena Olsson om vad som hänt med de olika djuren som inte längre bor på djurparken. Till Olsson har reportrarna uppgett att de gör ett program om utrotningshotade djur. Med följande ord introduceras djurparkschefen i reportaget:

Det här är Helena Olsson. Hon är Parken Zoos djurparkschef sen fem år tillbaka och ger intryck av att vara en engagerad djurvän (TV4 Kalla fakta, 2012-10-17).

Tittaren blir redan i denna korta presentation varse om att Helena Olsson är en person som bör ifrågasättas. Bara genom att reportern väljer att säga att Olsson ”ger intryck av att vara...” i stället för ”hon är...” väcks tittarnas tvivel. I påföljande sekvens berättar Olsson om hur Parken Zoos djur är mer levande i blicken än de på andra djurparker. Direkt efter uttalandet påpekar speakerrösten att det råder delade meningar om just detta och berättar därefter att reportrarna har kommit i kontakt med anställda och tidigare anställda som vittnar om missförhållanden på parken. Genom att sätta dessa två klipp i direkt följd ifrågasätts Helena Olssons trovärdighet än en gång.

[Reporter:] Var har ni pumorna då, som var här förut?
[Helena Olsson:] Ja, de är... de blev gamla och dog av ålder. Så att det var ett naturligt åldersskifte, eller vad säger man... generationsskifte (ibid.).

Dialogen ovan är ett av flera exempel i reportaget där Helena Olsson uppenbart talar osanning. Olssons lögner kan inte bortförklaras med vinklad klippning eller ledande frågor. Vid flera tillfällen ger Helena Olsson uppgifter till reportern som bevisligen inte stämmer. I exemplet ovan handlar det om tre pumor, varav två var knappt tio år gamla, som avlivades i samband med att jaguarer skulle flytta in på parken. Dessa pumor är några av de djur som återfinns i fryshuset.

Det som ovan beskrivs leder till det som Thompson (2000) kallar för second-order transgressions som innebär att fokus skiftar från den ursprungliga överträdelsen, i detta fall hanteringen av både levande och döda djur, till det påföljande agerandet där Helena Olsson försöker dölja det inträffade. Bedrägerier, direkta lögner och förnekande för att dölja överträdelsen kan komma att bli viktigare än själva överträdelsen i sig, menar författaren (ibid.). Detta kan tydligt ses ha skett i fallet Parken Zoo. Olssons felaktiga uttalanden och rena lögner får ett väldigt stort utrymme i reportaget. Genom de växelvisa klippningarna som tidigare nämnt, där Olssons uttalanden följs av bevis för att de är felaktiga, får lögnerna något av en huvudroll i programmet. Än en gång blir det moraliska och etiska perspektivet på en skandal tydliggjort då Olsson bryter mot de rådande normerna där sanningsenlighet är viktigt.

Bo Renberg (2007) skriver om *ethos*, det vill säga trovärdighet. Han menar att: ”Publiken tilltalas av känslan av att tillhöra samma lag som sändaren och uppskattar att känna sig accepterad och inbjuden” (s. 27). I Kalla fakta-reportaget blir detta tydligt då tittaren tidigt får reda på vilken sida han eller hon ska stå på. När dessutom tittaren med egna ögon får se rörlig bild bland annat på hur Helena Olsson ljuger rakt framför kameran förminskas Olssons *ethos*

medan reportaget i sig får ett förstärkt ethos. I konfrontationen som följer efter reportaget där Kalla faktas programledare Lennart Ekdal möter djurparkschefen för att ställa henne mot väggen förnekar Olsson att hon skulle ha ljugit. Hon menar i stället att hon måste ha uttryckt sig svepande och att reportern missförstått. I samband med Olssons förnekanden får tittaren se repris av klipp som visar det motsatta.

Att en stor del av fokus ligger på second-order transgressions märks även i flera av de tidningsartiklar som följde direkt efter Kalla faktas avslöjande den 17 oktober 2012. I en artikel i Svenska Dagbladet från samma dag som Kalla fakta-programmet sändes skrivs:

Till exempel avlivades en äldre pumahona och hennes två tioåriga ungar i september i fjol och det gav plats åt de nya jaguarerna. I programmet säger djurparkschefen Helena Olsson först att pumorna avlivades för att de var för gamla.

Ett antal av de sällsynta bongoantiloperna avlivades också. Men Olsson uppgav ändå till Kalla fakta att de flyttats (Svenska Dagbladet, 2012-10-17).

Här står alltså inte själva avlivningen eller förvaringen av de döda djurkropparna i fokus utan det faktum att Helena Olsson ljög. Det som kallas för second-order transgressions blev således den största överträdelsen.

En djurparkschef som ljuger framför kameran, en frys där döda djur bevaras huller om buller med foder och djurhållningsregler som inte är glasklara. Hård kritik riktas mot djurparkens behandling av utrotningshotade djur (Eskilstuna-Kuriren, 2012a-10-18).

Ytterligare ett exempel är ingressen, från lokaltidningen i Eskilstuna, citerad ovan som även omnämns i inledningen. Att djurparkschefen har ljugit konstateras och lyfts fram redan i första meningen. Första halvan av artikeln som pryder en helsida i tidningen handlar sedan om just endast lögnerna.

TV4:s grävchef Jonas Berg sätter själv fingret på detta genom ett citat i Eskilstuna-kuriren den 11 november 2012:

– Det hade naturligtvis blivit ett helt annat program om hon inte hade ljugit.

4.2 De icke-inblandade och deras fördömande

Det andra, tredje och fjärde karaktärsdraget enligt Thompson (2000) innebär att information kring överträdelsen har undanhållits: i det här fallet att det finns brister i parkens djurhållning som ledningen inte velat skulle komma i allmänhetens ljus. Samtidigt måste det finnas någon

eller några, andra än de direkt inblandade, som vet eller misstänker att en överträdelse sker eller redan har skett:

To become a scandal, an action or event must be known about by others, or strongly or plausibly believed by others to exist (ibid., s. 18).

Dessa personer måste också sätta sig emot överträdelsen och uttrycka sitt fördömande av denna till allmänheten. I fallet Parken Zoo har, enligt Kalla fakta, ett antal anställda och tidigare anställda kontaktat programmets redaktion för att uppmärksamma parkens missförhållanden.

4.2.1 Visslarna

Whistleblowing, eller att vissla, innebär att tidigare eller nuvarande organisationsmedlemmar avslöjar olagliga, omoraliska eller orättvisa förhållanden på arbetsplatsen till människor eller organisationer som har möjlighet att vidta åtgärder (Miceli & Near 1985 se Hedin, Månsson & Tikkanen 2008). Detta är precis vad som har skett i fallet Parken Zoo. Visslaren eller visslarna har i detta fall vänt sig till en extern part i form av media. Det går inte med säkerhet att veta i vilken utsträckning visslarna har protesterat internt innan de gått ut i media men i Kalla fakta berättar en tidigare anställd veterinär om hur han flera gånger ifrågasatt arbetsrutinerna på parken – detta utan att någon förändring har skett. Thompson (2000) använder sig inte av begreppet *whistleblowing* i sin teori kring de fem karaktärsdragen men begreppet går i stor utsträckning att tillämpa på det han benämner som icke-deltagare. För att Parken Zoo ska få definieras som en skandal enligt Thompsons modell krävs det att någon uppmärksammat omoraliska överträdelser och därefter berättar för – eller visslar till – allmänheten.

4.2.2 Varför vissla?

Överträdelserna i en skandal är inget som uppstår i samma stund som en tidning eller TV rapporterar om det, utan är något som kan ha pågått under en längre tid men som plötsligt kommer upp till ytan. Flera av de händelser som Kalla fakta rapporterar om har skett långt bak i tiden, i vissa fall för flera år sedan. Att Ölands djurpark samt Kolmårdens djurpark har varit i blåsväder under 2012 spelar också en väsentlig roll i utvecklingen av Parken Zoo-skandalen. Missförhållandena på Ölands djurpark uppmärksammades av Sveriges Radio P4 Kalmar tillsammans med Smålandsnytt bara en dag innan Kalla fakta-reportaget sändes, alltså den 16 oktober 2012. Bland annat rapporterades det om att en näsbjörn klubbats ihjäl med ett slagträ utan bedövning då den ansetts vara överflödiga. Tidigare anställda berättade hur parken

i flera fall låtit bli att tillkalla veterinär av ekonomiska skäl då djur blivit sjuka (Dagens Nyheter, 2012-10-16). Incidenten på Kolmården sommaren 2012 där en djurskötare dog efter att ha gått in ensam till parkens vargar och blivit attackerad fick stor uppmärksamhet i media. Dagens Nyheter skrev den 18 juni 2012 till exempel:

Säkerheten vid varghägnen på Kolmården kritiseras hårt efter det tragiska dödsfallet på djurparken. Vargforskaren Olof Liberg menar att det är riskabelt att gå in ensam till vargar utan uppbackning.

Det faktum att en djurpark och dess säkerhetsrutiner belyses i media kan antas bidra till att andra i branschen ser över sin egen situation. Det finns alltså ett samband mellan denna incident och det faktum att Parken Zoos och Ölands djurparks medarbetare valt att kontakta media angående missförhållanden. Detta går dock inte att veta något säkert om utan att fråga de inblandade men faktum kvarstår att tre djurparker har varit i blåsväder under ett och samma kvartal. I och med incidenten med vargarna på Kolmården började så sakteliga röster göra sig hörda kring djurhållning och djurparker varande eller icke varande. Cohen menar att det som framkommer i media kring en händelse utkristalliserar mer allmänt organiserade åsikter och attityder. Cohen (2002) skriver:

Once the initial impact has passed over, the societal reaction to any sudden event, particularly if it is perceived as a dislocation of the social structure or a threat to cherished values, is an attempt to make sense of what happened. People talk less about the event itself and more about the implications of it (s. 35).

Uppmärksamheten som händelserna på Parken Zoo fick hänger alltså samman med den allmänna uppmärksamheten på djurhållning under den här perioden. Bägaren rann dock över när förhållandena på Parken Zoo avslöjades. De tidigare händelserna kring djurhållning gjorde att uppmärksamheten blev än större när Kalla fakta-reportaget sändes. Den efterföljande debatten kom inte enbart att handla om Parken Zoo som enskilt fall utan handlade även om Sveriges allmänna djurhållning i djurparker.

4.2.3 Skapandet av en vidare debatt

Precis som Cohen förklarar i citatet ovan talade människor mer om betydelsen av händelsen i ett vidare perspektiv än om den enskilda händelsen när det gällde Parken Zoo. Detta blir också tydligt när Eskilstuna-kuriren, den 19 oktober 2012a, skriver att Jordbruksverket har kallat Sveriges samtliga djurparkschefer till möte för att främst diskutera etikfrågor. På grund av avslöjandet av missförhållandena på Parken Zoo, tog även SVT1:s debattprogram Debatt (2012-10-18) upp ämnet djurparker och djurhållning. Programmet sändes redan dagen efter

avslöjandena. Diskussionen kretsade främst kring Ölands djurpark och Parken Zoo men debatten mynnade även ut i en diskussion kring varför och i vilket syfte djurparker finns. Deltagarna debatterade huruvida djurparker ens bör existera i ett modernt samhälle. Debatt kommer att diskuteras ytterligare längre fram i analysen.

4.2.4 Expertsystem och förtroendekapital

Anthony Giddens (1996) talar om vad han kallar för *expertsystem*. Med detta begrepp syftar han på de olika system av teknisk och professionell expertis som människan i mångt och mycket är beroende av i dess vardagsliv. Giddens (ibid.) menar att vi människor förlitar oss på dessa expertsystem utan att överhuvudtaget reflektera över det. Vi förutsätter att det nybyggda huset inte kommer rasa samman på samma sätt som vi litar på att massmedia förser oss med de nyheter som vi behöver. Vi är beroende av medierna för att sälla ut den information som är viktigast i dagens nästintill obegränsade flöde.

I Kalla fakta-reportaget uttalar sig bland annat en tidigare anställd veterinär om de missförhållanden han har upplevt på parken. I sin yrkesroll som veterinär tillhör han alltså ett expertsystem. Tittaren förlitar sig på hans expertis inom ett område som han eller hon själv eventuellt inte har kunskap inom. I reportaget får även veterinären och informationschefen Johan Beck Friis på Sveriges Veterinärförbund ta del av och uttala sig om materialet kring fallet. Han ingår här i ett expertsystem både som utomstående veterinär med den yrkesexpertis det innebär och som informationschef. Både Beck Friis och den tidigare anställde veterinären har högt förtroendekapital, alltså starkt ethos, då tittaren får stort förtroende för de båda i och med deras yrkestitlar. Formella meriter och erfarenheter är exempel på attribut som stärker en persons auktoritet och förmåga att övertyga (Renberg 2007). Expertuttalanden är något som även förekommer i tidningsartiklarna samt i SVT Debatt. I en artikel i Eskilstuna-kuriren från den 18 oktober 2012a tillfrågas ”en av landets främsta krishanterare och medierådgivare” som även tillskrivs epitetet ”mediaexpert”. Han får här uttala sig om vilken konsekvens det inträffade kommer att ha för parkens varumärke.

Bland deltagarna i Debatt sitter Mattias Klum, välkänd naturfotograf⁴, som bland annat är känd för att värna om djurens rättigheter. Även Klum har därmed ett starkt ethos med sin trygga framtoning och gedigna erfarenhet av fridlysta djur. Genom att ta in en för allmänheten välkänd person i debatten understryks det allvarliga i situationen och uppfattningen om att det

⁴ Mattias Klums fotografier har bland annat publicerats i National Geographic Magazine och New York Times. Han har även medverkat i att starta flera miljövänande projekt (http://sv.wikipedia.org/wiki/Mattias_Klum, hämtad 2012-12-04). Han ledde även programmet ”Fridlyst” under hösten 2012 i SVT1. I programmet försöker Klum tillsammans med kända personer rädda utrotningshotade djur runt om i världen.

inträffade på Parken Zoo är en skandal förstärks ännu mer. Andra deltagare i debatten är ordförande i Svenska Djurparksföreningen Tomas Frisk, ordförande för Djurens Rätt Camilla Björkbom, Länsveterinären i Västra Götaland Karin Lundborg och kamelbonden Bengt Erlingsson som är känd från TV4-programmet Bonde söker fru. Bara det faktum att de ovannämnda deltagarna presenteras med en titel inger förtroende:

För en lekman är tilliten till expertsystem (...) varken beroende av en fullständig inblick i dessa processer eller behärskande av den kunskap de genererar. Tillit är ofrånkomligen delvis en "trossats"(Giddens 1996, s. 35).

Även om allmänheten inte har någon egen kunskap inom de expertsystem som deltagarna, i och med deras titlar, utgör är tilliten till personernas kunskap stark. I programmet deltar ingen utomstående expert som representerar eller försvarar Parken Zoo och Ölands djurpark. Detta faktum gör att både incidenterna på Parken Zoo och på Ölands djurpark automatiskt och oemotsagt framställs som skandaler. Samtliga medverkande "experter" är överens om att det inträffade är en stor kris för djurparkerna och deras framtida existens samt en indikation på att djurhållningen måste ses över i stort. I programmet säger Mathias Klum:

Jag tycker det är ohyggligt beklagligt, det är så exceptionellt klantigt och det känns som att de här aktörerna ... både den här parken på Öland och Parken Zoo saknar både en riktig ledning, saknar struktur, det saknas etisk och moralisk kompass och det tycker jag är extremt bekymmersamt. Jag tycker att man måste vara tuffare när man gör utvärderingar av vilka som får hålla djur och inte bara ... det går inte längre ... det känns out-dated: 'här har vi sockervadd och lite djur i bur'. Det krävs att vi har äkta och riktiga räddningsprojekt. Det krävs idag verkligen (SVT1 Debatt, 2012-10-18).

Genom att Klum använder uttrycken "ohyggligt beklagligt" och "exceptionellt klantigt" får tittaren uppfattningen om att han syftar på Helena Olssons uttalande. Först lägger alltså Klum fokus på lögnerna innan han går in på det verkliga problemet, alltså debatten kring djurhållning. Här betonas än en gång det moraliska problemet kraftigt och argumentens tyngd stärks då Mattias Klum upplevs utgöra ett expertsystem.

4.2.5 Ingen respons - ingen skandal

"The responses of others are integral to the scandal, not retrospective commentaries on it. In short: no responses, no scandal" (Thompson 2000, s. 20). Thompson menar här att en skandal formas lika mycket av andras respons som av överträdelserna i sig. Utan den massiva respons som Kalla fakta-programmet fick i form av startade Facebook-grupper, Twitter-inlägg, insändare, debattinlägg och alla "spinoff"-artiklar hade det aldrig blivit någon skandal enligt

författarens definition. Även Cohen (2002) talar om massmedias roll i skapandet av reaktioner. Medias sätt att framställa det inträffade genom tolkningar och vinklingsval påverkar allmänhetens reaktioner:

I am concerned here with the way in which the situation was initially interpreted and presented by the mass media, because it is in this form that most people receive their pictures of both deviance and disasters. Reactions take place on the basis of these processed or coded images: people become indignant or angry, formulate theories and plans, make speeches, write letters to the newspapers (Cohen 2002, s. 18).

De bilder som förmedlas via främst Kalla fakta men även i tidningsartiklarna kan ses tydligt ha fått effekter på publiken, precis som Cohen ovan förklarar. Det handlar om ett ämne som vid denna tid inte var aktuellt varken på tidningars agenda eller i allmänhetens vardagsdiskussioner. Efter avslöjandena reagerade allmänheten starkt vilket kan ses på den stora mängden insändare i Eskilstuna-kuriren men även det tidigare nämnda stora flödet i sociala medier. Eskilstuna-kurirens journalist Ludvig Drevfjäll⁵ bekräftar detta och berättar att redaktionen vid ett flertal tillfällen under skandalens mest intensiva dag, dagen då Helena Olsson avgick, fick gå in och stänga av kommentarsfunktionen på hemsidan. Detta då det inkom en stor mängd rena hot och otrevliga kommentarer mot personer knutna till Parken Zoo.

Ett exempel på ett utdrag från en insändare i Eskilstuna-kuriren (2012-10-22) som ger uttryck för starka reaktioner är:

Bilden av högen med dessa vackra djur inslängda i en container sitter kvar länge på näthinnan men det är nog bättre att tänka på dem som lever och är hotade, framför allt av Helena Olsson och Torbjörn Bergvall.

En snabb sökning på Facebook den 26 november 2012 med sökordet ”Parken Zoo” fick resultatet av en mängd olika grupper och sidor som uppmanar till bojkott av parken. Bilden nedan visar ett urval av dessa. Den enskilt största seriösa gruppen var dock ”Bojkotta Parken Zoo Eskilstuna” som hade 6.234 ”likes” samma datum.

⁵ Mejlkorrespondens 2012-12-04

Något som ytterligare pekar på starka reaktioner från allmänheten är att ledningen i både fallet Ölands djurpark och Parken Zoo, enligt media, har blivit hotade. Den 18 oktober 2012b skriver Eskilstuna-kuriren en artikel med ingressen:

Kritiken mot Parken Zoo har nått astronomiska proportioner i de sociala medierna. Även rena dödshot har framförts mot parkens ledning i flera olika forum.

Hur mycket allvar det ligger bakom den typ av hot som omnämns i artikeln är svårt att veta något om då det är lättare att sitta bakom sin datorskärm och slänga ur sig något ogenomtänkt än att faktiskt formulera ett hot muntligen eller via post. Känslan av att det inträffade är en skandal förstärks i och med att det rapporteras i pressen om hoten i de sociala medierna.

Den 19 oktober 2012 rubricerar Aftonbladet hoten mot Ölands djurparks ledning som ”mordhot”. I Eskilstuna-kuriren, från den 11 november, rapporteras det också om hot, i detta fall mot Parken Zoos ledning, men i andra ordalag. Här heter det ”dödshot”. Vilka ord som används i rubriksättning och i brödtext påverkar mottagarens reaktioner och uppfattningar av innehållet. Cohen (2002) skriver om hur media kan förvränga genom att överdriva det inträffande och genom sättet att formge texten:

(...) the sensational headlines, the melodramatic vocabulary and the deliberate heightening of those elements in the story considered as news (s. 20).

Det är därför lätt att anta att ordet ”mordhot” är något mer laddat än ordet ”dödshot”. Det finns också en vedertagen uppfattning om att kvällspressen har närmre till hands att överdriva och använda laddade ord för att spetsa en historia och därmed sälja fler lösnummer än vad dagspressen har.

I ytterligare en artikel i ämnet i Eskilstuna-kuriren från 11 november 2012 med rubriken ”Dödshot mot djurparkschef efter TV4:s granskning” citeras djurparkschefen på Parken Zoo Helena Olsson enligt följande:

– Det har varit obeskrivbart. Jag har blivit dödshotat [sic], min sambo har fått mail till jobbet med hot och vi fick ta barnen ur skola och dagis för att hatet var så stort.

I detta citat antyds det att det funnits hot av mer allvarlig karaktär än hoten som funnits i sociala medier.

Även de interna reaktionerna vad gäller Parken Zoo var starka. Redan dagen efter avslöjandet kallade ledningen för Parken Zoo till ”krismöte” där det bestämdes att tillsätta en oberoende grupp med uppgiften att granska parkens arbete. Dagen efter kallade Jordbruksverket till ytterligare ett krismöte (Svenska Dagbladet, 2012-10-19). Den 24 oktober 2012 (Eskilstuna-kuriren) beslutade Svenska Djurparksföreningen att tillsammans med det europeiska samarbetsorganet för djurparker granska både Parken Zoo samt Ölands djurpark.

4.3 Bilden klarnar

Cohen (2002) menar att en av faserna under en kris är den där en preliminär bild av vad som har hänt klarnar. Efter Kalla fakta-reportaget där flera ögonvittnen fått uttala sig om förhållandena på parken tillkom under de följande veckornas rapportering i media ett antal nya ögonvitnesskildringar. Bilden av det inträffade fördjupades alltså och händelsen fick nya dimensioner. Den 18 oktober 2012c berättar en anonym tidigare anställd för Eskilstuna-kuriren om hur personalen på Parken Zoo uppmanats att mörka att parkens båda vita tigrar avlivats respektive bitits ihjäl. Nya ögonvittnesberättelser av denna typ bidrar till att förstärka skapandet av en skandal då redan framlagd fakta bekräftas och fördjupas. Som tidigare nämnt hänvisade VD:n till Helena Olssons uttalanden som oskickliga. Mot bakgrund av de nya uppgifterna som presenteras i ovannämnda artikel kan Olssons uttalanden inte längre ses som endast ”oskickliga” utan även som rena lögner.

4.3 Imagen i riskzonen

För att en händelse ska få klassas som en skandal måste risken att imagen eller varumärket skadas finnas. Detta är det femte och sista karaktärsdraget i Thompsons (2000) definitionsmodell. Denna skandal handlar ju om djur som tagits om hand på ett oetiskt sätt och hur det talats osanning kring denna djurhållning. I fallet Parken Zoo var risken därmed mycket stor att ryktet skulle skadas. Den överhängande risken för skadat varumärke tydliggjordes redan dagen efter det inträffade då media, som nämndes ovan, rapporterade om att Parken Zoos ledning haft ett krismöte. I och med detta har ledningen alltså själv definierat det inträffade som en kris.

Ett tydligt tecken på att Parken Zoos image faktiskt har skadats presenteras i en artikel i Eskilstuna-kuriren redan den 19 oktober 2012b, två dagar efter Kalla fakta-reportaget sändes. Rubriken är ”Företag bojkottar parken” och artikeln handlar om hur ett stort företag ställt in sin planerade julfest på parken då företaget inte vill ”förknippas med deras varumärke”.

En strategi som Thompson (2000) menar ofta används för att minska risken för skadat rykte är att öppet be om ursäkt. Detta kallar även Falkheimer, Heide och Larsson (2009) för att *göra en pudel* och därmed ta på sig hela skulden, i sin översättning av Benoits (1995) teori *image repair theory*. Helena Olsson uttalar sig i artikeln ”Jag är otroligt ledsen” i Eskilstuna-kuriren den 18 oktober 2012a, alltså dagen efter Kalla fakta-reportaget sänts, med följande ord:

Jag är otroligt ledsen. Det enda jag kan skylla på är att jag hanterat runt 1000 djurindivider varje år och ofta är jag inte inblandad i allt. Men jag borde ha kollat upp fakta innan jag uttalat mig.

I en senare artikel, den 11 november 2012, i Eskilstuna-kuriren citeras hon på följande vis angående att hon ljugit:

Det var nog en ryggmärgsreaktion. Jag tänkte mig inte för. Vi brukar inte vara så öppna när vi pratar generellt om hur vi avlivar djur.

Vid det första yttringstillfället satt Helena Olsson fortfarande kvar på sin post som djurparkschef men vid det sista yttringstillfället hade hon redan avsatts. Vid en första anblick kan det uppfattas som att Helena Olsson gör en pudel men efter närmare granskning är så inte fallet. I dessa uttalanden ber Helena Olsson visserligen om ursäkt men kan alltså inte sägas göra en pudel då hon försvarar sig och inte tar på sig hela ansvaret. Hon erkänner att hon ljugit och att det varit fel men använder sig av strategin ”bortförklaring” (Falkheimer et. al. 2009). Hon använde sig dels av understrategin ”okunskap” där hon menade att hon inte haft

all fakta och dels av ”olyckshändelse” där hon menade att det var en ryggmärgsreaktion och att hon inte tänkte sig för (ibid.).

Två dagar efter Kalla fakta-reportaget sändes meddelade Parken Zoos VD Torbjörn Bergvall att djurparkschefen Helena Olsson lämnar sin tjänst. Att en ansvarig får avgå eller får sparken är något som Thompson (2000) menar är typiskt när en skandal når sin kulmen. Olssons avgång meddelade Bergvall med följande formulering till Eskilstuna-kuriren den 20 oktober 2012:

– Helena har gjort ett otroligt bra jobb under de 5,5 år som hon varit djurparkschef, men i sin roll som djurparkschef har hon nu agerat oskickligt och gjort felaktiga uttalanden. Uttalanden som gjort att varumärket är mycket skadat just nu. I sin roll har hon visat brist inom sitt ansvarsområde.

Samma artikel inleds med orden ”Den massiva stormen kring Parken Zoo har skördat sitt första offer”. Denna mening innehåller två stilfigurer, dels i form av en metafor där skandalen liknas vid en storm och dels i form av en *besjälning* där döda ting får levande egenskaper (Renberg 2007). I detta fall tillskrivs det ”döda” föremålet ”stormen” levande egenskaper (ibid). Genom att använda ordet ”storm” för de händelser som skett förstärks känslan av att det inträffade är något allvarligt och ”omskakande”. Det handlar alltså om en kris för Parken Zoo.

4.3.1 Syndabocken

Torbjörn Bergvall har genom sitt ovannämnda uttalande och sitt beslut att avsätta Helena Olsson från sin tjänst automatiskt gjort henne till en så kallad syndabock:

When a person is made a scapegoat for a state of affairs, there is normally a connection between the person and its occurrence. Typically, the person either performs an act which contributes in some manner to its occurrence, or the person fails to prevent its occurrence. Either way, the person incurs some blame for the outcome. Thus, typically, the scapegoat has done something at least tangentially connected with the event in question and really does deserve some measure of blame for it (but is then assigned a disproportionate measure of blame for it) (Mellema 2000).

Som citatet ovan visar får syndabocken oftast bära hela skulden för den inträffade händelsen trots att han eller hon endast bär en del av det verkliga ansvaret. Detta kan tydligt ses i fallet Parken Zoo där Helena Olsson, som tidigare nämnt, fick ta denna roll. Johan Asplund (1989) förklarar att ”syndabocksmekanismen skall vara en form av våldsutövning som i ett slag förmår sätta stopp för fortsatt blodsutgjutelse” (s. 33). Genom att Bergvall tar avstånd från de

uttalanden som djurparkschefen gjort och även avsätter henne skyddar Bergvall sig själv från kritik, alltså det som Asplund kallar ”fortsatt blodsutgjutelse”. Detta gjorde också att fokus återgick till den ursprungliga överträdelsen istället för att handla om de tidigare nämnda lögnerna och second-order transgressions. Genom att Bergvall i ovanstående citat betonar att Helena Olsson gjort ett överlag bra jobb som djurparkschef framstår han själv som sympatisk och beslutet förefaller därför genomtänkt. Det tåls också att poängtera att Bergvalls ord var väl valda då han yttrade sig om det som skett. VD:n använder sig bland annat av *eufemismer*, det vill säga uttryck som förskönar (Renberg 2007), då han använder orden ”oskickligt” och ”felaktiga” när han talar om Helena Olssons lögner och agerande.

I de tidningsartiklar som har undersökts har Bergvalls ansvar som VD aldrig blivit direkt ifrågasatt utan fokus har snarare legat på Helena Olssons ”olyckliga” uttalanden. Den 18 oktober 2012 skriver Svenska Dagbladet:

Enligt Tommy Hamberg [styrelseordförande för Parken Zoo] har styrelsen fortsatt förtroende för parkens vd Torbjörn Bergvall.
– Däremot får vd:n fundera på hur han ska hantera sina medarbetare.

Här syns tydligt att det inte förs någon djupare diskussion kring Bergvalls arbete trots att han som VD har det yttersta ansvaret för parken.

Vi tänker oss nu att syndabocken just har blivit avlivad. Allas blickar är oavvänt riktade mot den avlivade medlemmen av kollektivet. Stridigheterna och oväsendet har abrupt upphört. Det råder tystnad. Avlivandet av syndabocken har medfört fred (Asplund 1989, s. 33).

Det Asplund i citatet ovan benämner som ”avlivning” blir i Parken Zoo-fallet avsättningen av Helena Olsson. I och med denna avsättning tystnar diskussionen i det undersökta materialet kring just lögnerna. Däremot kan det inte sägas att fullständig ”fred” uppstår då det efter Helena Olssons avgång tillkom nya uppgifter i Eskilstuna-kuriren vilket kommer att diskuteras vidare längre fram.

Då Helena Olsson avsattes som djurparkschef, med omedelbar verkan, endast två dagar efter Kalla fakta-reportaget visade ledningen att situationen tas på allvar vilket även styrelseordförande Tommy Hamberg betonar i Dagens Nyheter den 19 oktober 2012a:

Men ’Kalla fakta’ uppdagade ett antal saker som är helt oacceptabla för oss och som vi inte hade kontroll på. Det var hanteringen av de döda djuren, och absolut dålig kommunikation med omvärlden där det fanns osanningar som var oacceptabla. Det var de stora bekymren.

I och med att Helena Olsson är huvudperson i Kalla fakta-inslaget är det hon som har blivit en symbol för Parken Zoo och de överträdelser som skildrats i reportaget. Det blir därför naturligt att göra henne till syndabock.

4.3.2 Men Bergvall då?

Torbjörn Bergvalls uttalanden och ageranden har kommit i skymundan av Helena Olssons. Den 1 november 2012 rapporterade Eskilstuna-kuriren om att Parken Zoo blivit anmälda av tidigare anställda till länsstyrelsen för sin bristande djurhållning avseende gibbonapor. Dagen efter uttalar sig VD:n Torbjörn Bergvall om att länsveterinären inspekterat apornas hägn och inte haft några anmärkningar på följande sätt:

- Länsveterinären har ingenting att anmärka på när det gäller deras inomhus utrymmen [sic] och inte heller deras hållning utomhus (Eskilstuna-kuriren, 2012-11-02).

Den 8 november 2012 i Eskilstuna-kuriren dementerar länsveterinären att det inte finns några anmärkningar. Hon berättar att det tvärtom finns synpunkter på gibbonapornas anläggning. När Bergvall konfronteras med detta uttrycker han sig, i samma artikel, enligt följande till Eskilstuna-kuriren:

- Jag har inte lämnat några oriktiga uppgifter, vare sig till er eller andra medier. Jag vet ju inte vad som finns i rapporten. Jag har inte talat med länsveterinären och vet inte vad hon har sagt.

Trots att det här blir uppenbart att Bergvall antingen direkt ljugit eller uttalat sig om saker han inte vetat tillräckligt om, ifrågasätts inte hans kompetens i sin yrkesroll och det är ingen som benämner Bergvalls uttalande som ”oskickliga”. Eskilstuna-kuriren står dessutom som enda tidning att rapportera om detta.

Vid den här tidpunkten, alltså i första veckan av november, har intresset för skandalen svalnat och de nationella medierna har lagt händelsen på is. Därmed tydliggörs det som Asplund (1989) benämner som ”fred” i citatet ovan. I och med att en syndabock redan har utsetts och ”avlivats”, i form av Helena Olsson, tystnar nationell media ganska snabbt. Det finns alltså inget intresse av att undersöka Bergvalls roll närmre. Efter nyheten att djurparkschefen avgår den 19 oktober 2012 är till exempel Aftonbladets rapportering om Parken Zoo obefintlig fram till den 12 november 2012 då endast en kort TT-notis om länsstyrelsens oanmälda kontroll publiceras. Detta utan att Bergvall överhuvudtaget nämns.

4.4 På dagordningen

Nyhetsmedierna kan inte tala om för oss vad vi ska tänka men de är väldigt duktiga på att tala om för oss vad vi ska tänka på förklarar Maxwell McCombs (2006). I denna mening sammanfattas det mest väsentliga i dagordningsteorin. I och med utvecklingen av fallet Parken Zoo som en skandal i medierna påverkades den allmänna opinionen vilket tidigare tagits upp under rubriken ”Skapandet av en vidare debatt”.

4.4.1 En ”andrahandsverklighet”

De frågor som sätts på dagordningen förmedlas till allmänheten i form av en *andrahandsverklighet* som har formats av journalister (ibid.). Hur en överträdelse presenteras i media avgörs av journalistiska beslut och val i form av journalistisk vinkel, vilka källor som lyfts upp respektive tonas ned, visualiseringen av händelsen och proportionerna i berättelsen (Ekström & Johansson 2008). Journalisterna har således ett stort ansvar gällande framställningen av en händelse. En skandal är enligt Allern och Pollack (2012) inte enbart något som avslöjas utan även något som visas, rapporteras om, arrangeras och hålls levande dag efter dag. Detta kan tydligt ses i Parken Zoo-fallet där nya uppgifter tillkommer och nya vinklar presenteras i artiklarna allt eftersom skandalen utvecklas. Journalisterna kan alltså styra hur en skandal ska utvecklas (ibid.). McCombs (2006) tankar om en andrahandsverklighet kan kopplas till Cohens resonemang kring hur människors uppfattningar om och reaktioner på det som är avvikande beteende formas av hur media väljer ut och framställer nyheter. I fallet Parken Zoo är framställningen av händelsen i Kalla fakta avgörande för hur människor ska reagera. Johannes Ehrat (2011) skriver:

Scandal is not a real event as reported in the press; it is a press report of a real event. In other words, it is through public opinion that a real event becomes scandal. Public opinion is not anybody's opinion, nor is it any statistical measure of it; rather, it is narrative meaning production, and this has always been so (ibid., s. xiv).

Ehrat betonar det som tidigare konstaterats i analysen; att en skandal inte kan skapas utan allmänhetens reaktioner. Här sätter Ehrat också fingret på just framställningens betydelse. Som ovan nämnt spelade berättandeformen en avgörande roll i fallet Parken Zoo.

4.4.2 Dagordningsmakten

Kalla fakta är ett granskande program och är känt för grävande journalistik och stora avslöjanden. Att programmet förknippas med detta, i kombination med programmets dramaturgiska uppbyggnad, påverkar allmänheten redan då programmets innehåll annonseras gällande uppfattningen om att det hela handlar om en skandal. Hur överträdelsen framställdes

i Kalla fakta och därefter också i övrig massmedia samt vilka reaktioner detta gav från allmänhetens sida, visar på mediernas makt vad gäller att sätta ämnen på dagordningen. Dessa effekter kan tydligt ses då sökorden ”Kalla fakta”, ”Eskilstuna” och ”Parken Zoo” trendade på Twitter både den 17 och 18 oktober, det vill säga både själva sändningsdagen och dagen efter sändning (Eskilstuna-kuriren, 2012b-10-18). Även Parken Zoos officiella Facebook-sida fick mängder av inlägg (ibid.). I och med detta blir det tydligt att journalisterna talat om för allmänheten vad de ska tänka *på* och tycka *om*. När detta sker handlar det inte om att journalister har upptäckt en ny verklighet. Snarare handlar det om att de upptäckte något som redan existerar och lyft upp detta (McCombs 2006). När det gäller djurhållningen på Sveriges djurparker hade ämnet, som tidigare nämnt, redan tidigare samma år varit uppe på dagordningen.

4.4.3 Att övertyga

Att ett ämne tas upp flera gånger i massmedia betyder inte att det automatiskt kommer att diskuteras av allmänheten. Det krävs även att allmänheten, i kombination med att informationen finns lättillgänglig, känner att ämnet har en, för dem, ”personlig relevans” (McCombs 2006, s. 87). I fallet Parken Zoo handlar det om levande varelser som tittaren blir personligt presenterad för i reportaget. Människan och djuret har en nära koppling till varandra som inte är helt okomplicerad eftersom det är människan som har den moraliska makten över djuret (Franck 2002). Med McCombs sätt att se på saken bidrar detta alltså till att påverka den allmänna opinionen. Eskilstuna-kuriren samt Dagens Nyheter har båda diskuterat Parken Zoo på deras ledarsidor. Detta bidrar än mer till att sätta ämnet på dagordningen då det inte bara handlar om att informera utan även om att övertyga (ibid.).

Men i djurparker som kämpar med besöksstatistik och miljonförluster tillåts bevarandeprojekten verka i motsatt riktning. När de utrotningshotade djuren gjort sitt för artens genetiska vitalitet är det dags för fryshuset. Det finns något cyniskt i det (Dagens Nyheter, 2012b-10-19).

I den ovan citerade ledarartikeln är det tydligt att skribenten vill betona både de moraliska och politiska aspekterna av situationen på Parken Zoo. Genom att tydligt uttrycka sina åsikter bidrar ledarartikeln och därmed Dagens Nyheter till att påverka den allmänna opinionen. Att ett ämne tas upp på en tidnings ledarsida indikerar för läsaren att ämnet är aktuellt och av stor betydelse.

4.4.4 Televisionens makt att väcka känslor

I boken ”Risker, kommunikation och medier” från 2000 betonar Olle Findahl televisionens förmåga att väcka känslor. Författaren menar att:

Televisionen kan inte bara väcka känslor, den kan också bygga upp ett hat om dessa känslor kanaliseras mot en tydlig fiende, en omänsklig fiende, en demon (s. 220).

Helena Olsson uppmålas förvisso inte som en demon men däremot som en osympatisk och omoralisk människa. Olsson blir symbol för Parken Zoo i reportaget då hon är den enda från djurparkens sida som uttalar sig. Att hon, som tidigare nämnt, har fått ta emot dödshot visar på att hon har blivit fiende i detta scenario. I och med reportaget får tittarna ett ansikte på den som både till yrkestiteln och agerandet är ansvarig och som därmed blir syndabocken vilket både media och VD:n medverkar till att upprätthålla.

Findahl menar också, utifrån hans egna studier, att människor lättvindigt accepterar den dramaturgi TV använder sig av. Författaren menar att människor sällan ifrågasätter om skildringen är korrekt. Findahls ”undersökningsspersoner” uttalade sig bland annat om att de har mer förtroende för TV än för tidningar eftersom ”man både ser och hör” ett TV-reportage (2000, s. 223). Det är lätt att anta att citaten i en skriven artikel är mer lösryckta och tagna ur sina sammanhang än de som presenteras i ett TV-inslag, där tittaren faktiskt får höra med egna öron vad som sägs. Möjligheten att förvränga bilden av det inträffade genom att klippa och klistra med bakgrundsljud och bilder samt manipulering av händelsens kronologi reflekterar tittaren sällan över. Detta blir tydligt då Kalla fakta-reportaget ifrågasattes först veckor efter sändning.

4.5 Den lokala journalistikens agerande

Norstedt och Nordlund (1993) diskuterar R.H. Turners resonemang kring lokala mediers sätt att rapportera om en händelse och menar att det verkar finnas en uppfattning hos de lokala redaktionerna att journalister vid de nationella medierna tenderar att ta mindre hänsyn till eventuella överdrifters betydelser för den lokala befolkningen. Det konstateras också utifrån tidigare forskning att journalistens agerande inom yrkesrollen påverkas av relationen till händelsen (ibid.). Författarna fortsätter sitt resonemang genom att poängtera:

Medierna har i vissa fall en benägenhet att överdriva eller tillspetsa avlägsna hot, till och med på så sätt att hotet framställs som näraliggande, fast detta knappast är fallet(...)Men om hotet verkligen är allvarligt för det egna landets befolkning är mediernas benägenhet

den motsatta. Man är som regel återhållsam för att inte åstadkomma onödig oro (1993, s. 32).

Det Nordlund och Norstedt i detta fall syftar på är händelser av betydligt allvarigare karaktär än fallet Parken Zoo. Det går dock att tillämpa detta resonemang även på detta fall eftersom Parken Zoo är en viktig turistkälla för Eskilstuna och också ägs av kommunen. Parken är en av Sveriges populäraste turistmål och hade cirka 260 000 besökare år 2011⁶. Det kan alltså antas att ett visst intresse även finns hos de lokala medierna att vilja bibehålla parken och dess positiva inverkan på kommunen. Flera veckor efter sändning av Kalla fakta ifrågasattes programmet av ett radioprogram. Lokaltidningen var den enda av de undersökta tidningarna som rapporterade kring detta. Som ovan förklarar är detta alltså ingen slump.

4.6 Något överdrivet och förvrängt?

Som nämnt ovan har Kalla faktas program ifrågasatts öppet endast en gång och detta skedde först drygt tre veckor efter sändning då programmet granskades i Medierna i P1. Detta tas upp i Eskilstuna-kuriren den 11 november 2012 i form av ett referat.

Som tidigare nämnt i analysen har TV4:s grävchef uttalat sig om att Kalla fakta-reportaget skulle ha blivit ett helt annat reportage om Helena Olsson inte hade ljugit. I programmet i Medierna i P1 uttalar sig bland annat Jonas Wahlström⁷ och Kolmårdens före detta chefsveterinär Bengt Röken. Wahlström säger bland annat att det inte är något konstigt att döda djur på djurpark utan att detta är något som måste ske. Röken uttalar sig enligt följande:

– Jag tyckte att det var fult att antyda att det var djurskyddsproblem, för jag såg inga djurskyddsproblem i reportaget.

Röken säger också att det i bevaringsprojekt, som ju Parken Zoo bedriver, är än viktigare att avliva djur som skulle ha slagits ut i naturen då det annars blir platsbrist. Här uttalar sig alltså en tidigare chefsveterinär på just en djurpark med över 40 års yrkeserfarenhet om att det inte finns några större djurhållningsbrister att anmärka på utöver hanteringen av de döda djuren i fryshuset där man, som tidigare nämnt, varken plastat in eller märkt de döda djuren (Eskilstuna-kuriren, 2012-11-11).

The Major type of distortion in the inventory lay in exaggerating grossly the seriousness of the events, in terms of criteria as the number taking part, the number involved in violence and the amount and effects of any damage or violence (Cohen 2002, s. 19-20).

⁶ <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/parken-zoo> (Hämtad: 2012-11-27).

⁷ Föreståndare på Skansenakvariet. Känd från olika TV-sammanhang (http://sv.wikipedia.org/wiki/Jonas_Wahlstr%C3%B6m, hämtad 2012-12-04).

I citatet ovan förklarar Cohen mediernas roll i skapandet av en skandal. Han menar att det finns en risk att händelser blir överrapporterade (ibid.). I Parken Zoo-fallet handlar det mest om ett val av fokus. Att förlita sig på Rökens och Wahlströms resonemang kring att det inte är något konstigt att avliva djur på djurparker innebär att Kalla fakta-reportaget kan upplevas som något överdrivet och förvrängt. Fokus borde ligga, som det gör i fallet Ölands djurpark, på vanskötseln av djuren men istället, som tidigare nämnt, ligger det främst på Helena Olssons lögner. Detta kan även ses i Jarlbros och Hammerlins (2012) studie om mediedrevet kring Mona Sahlin som visar att rapporteringen om henne i förhållande till andra partiledare och politiker varit orättvis och oproportionerlig. Studien visar att detta val av fokus direkt bidrog till Sahlins avgång som partiledare. Återigen bevisas att medias val av framställning påverkar hur allmänheten ska reagera på en händelse och på hur debatten kring denna händelse ska fortlöpa.

5. En skandals uttryck, utveckling och konstruktion

Skandalen kring Parken Zoo har en tydlig start och en utveckling som snabbt gick över till att ebba ut. Det ligger i en skandals natur att den snabbt blossar upp och skapar en debatt vilket är mycket märkbart i fallet Parken Zoo. Den medierade skandalen bryter ut i och med avslöjandena i Kalla fakta-reportaget och kulminerar dagarna därpå då fler ögonvittnesberättelser tillkommer och djurparkschefen Helena Olsson blir avsatt. Under denna högintensiva period omskrivs händelsen flitigt i pressen och tas även upp i Debatt i SVT. Först när skandalen väl har lagt sig uppkommer diskussioner om och ifrågasättanden av hur saklig framställningen i Kalla fakta-reportaget faktiskt var, i bland annat Medierna i P1. Detta är intressant då det visar på att såväl allmänheten som journalisterna har svårt att vara öppet kritiska under skandalens själva kulmen. Att pressen okritiskt följde Kalla faktas spår i sin rapportering bidrog till att skandalen utvecklades. På detta sätt blir det tydligt hur en skandal konstrueras och utvecklas.

De moraliska överträdelserna är det mest centrala i fallet Parken Zoo och också den avgörande faktorn för att Fallet Parken Zoo faktiskt kan kallas för en skandal. Fallet illustrerar på ett mycket konkret sätt hur en skandal konstrueras och utvecklas i och av media. Det är tydligt att fallet följer det mönster som finns i Cohens och Thompsons studier där det avvikande beteendet, det som inte följer normen, är den grundläggande byggstenen i konstruktionen som utgör skandalen. I konstruktionen av en skandal i media krävs det, som tidigare nämnt, att händelsen i fråga är en överträdelse av vissa värderingar, normer och/eller moraliska koder (Thompson 2000).

Fallet är ett tydligt exempel på hur den allmänna debatten kan gå från själva sakfrågan, i detta fall den bristande djurhållningen, till att helt byta fokus. I fallet Parken Zoo var det Helena Olsson och hennes lögn som kom att ta stor plats i medierapporteringen och den debatt som följde. Brännpunkten i Kalla fakta-reportaget låg mer på Olssons lögn än på djurparken i sig. Genom att en syndabock utses via medierna begränsas diskussionen kring det verkliga problemet. Detta är viktigt att förstå ur ett vidare perspektiv då media i samtlig rapportering har makten att välja fokus. Som tidigare nämnt bestämmer inte media vad vi ska tycka och tänka om olika företeelser men deras val av fokus och vinkling påverkar hur människor ska uppfatta det inträffade och därmed också vad de ska tänka på och i viss mån även hur. I och med medias roll som opinionsbildare och dagens medieklimat där rapporteringen om skandaler ständigt avlöser varandra blir det allt viktigare att förstå processerna bakom skapandet av dessa. Medieskandaler skapar våra verklighetsbilder och bidrar både till heta

samtalsämnen och vidare samhällsdebatter. Vid sidan av rapporteringen om Olssons lögner pågick dock samtidigt en debatt om den verkliga överträdelsen – djurhållningen på djurparker. Det blev tydligt vilka effekter en skandal kan få på samhället i stort. I detta fall kallades hela branschen till krismöte och även djurparker existensberättigande ifrågasattes i Debatt. Den enskilda skandalen bidrog alltså till att uppmärksamma allmänheten och branschen på en fråga som inte tidigare funnits på dagordningen. På grund av detta är det viktigt att förstå hur en skandal uttrycks eftersom sättet media förmedlar en fråga kommer vara avgörande för hur allmänheten kommer att diskutera den och vilka ingångsvinklar de kommer att ta med sig in i debatten. Att en fråga tas upp på dagordningen kan i förlängningen få stora effekter på samhället då det kan resultera i till exempel nya lagar och utredningar.

Det faktum att överträdelsen i fallet Parken Zoo först presenterades i ett TV-program gör att fallet blir ett tydligt exempel på hur uttryckssättet är en viktig aspekt i konstruktionen av en skandal. I reportaget skapades en relation mellan djuren och tittaren genom retoriska knep och intresseväckande klippning vilket bäddade för starka reaktioner. Frågan är om skandalen hade nått samma nivå utan de starka och känslöväckande bilder som kunde förmedlas i och med TV-formatet. Ölands djurpark fick inte på långa vägar samma uppmärksamhet i media trots att överträdelserna i detta fall bör anses som grövre.

I och med medias utveckling och uppkomsten av nya forum i form av sociala medier har skandaler blivit ett allt vanligare fenomen vilket Thompson (2000) diskuterar. Författaren menar att det inte längre går att skilja skandaler från media. Snarare existerar skandalen genom media:

Mediated scandals are not simply scandals which are reported by the media and exist independently of them: they are, in varying ways and to some extent, constituted by mediated forms of communication” (ibid., s. 31).

Detta blir påtagligt i fallet Parken Zoo där de nya sociala medierna har varit med och format utvecklingen av skandalen. Via Facebook och Twitter spreds nyheten snabbt och öppnade möjligheten för allmänheten att uttrycka sina åsikter. Flera hot mot djurparksledningen förmedlades via dessa kanaler vilket tidningarna senare rapporterade om. Uppfattningen om Parken Zoo som en skandal förstärktes i och med rapporteringen kring dessa starka reaktioner. Utan reaktion från allmänheten kan en skandal heller aldrig uppstå.

I den lokala pressen har skandalen presenterats något annorlunda än i den nationella pressen. Här har den lokala förankringen och de eventuella effekterna det inträffade kunnat ge på

kommunen varit i fokus. Det tar längre tid innan skandalen ebbat ut lokalt vilket visar på att de politiska och de geografiska faktorerna spelar in i hur en skandal uttrycks.

I det välutvecklade informationssamhälle vi lever i idag är det ständigt viktigt att studera vilken roll media spelar för hur allmänheten skapar sina bilder av verkligheten. Eftersom skandaler är ett allt mer förekommande inslag i medierapporteringen är detta ett fortsatt viktigt fenomen att studera. Sociala medier har blivit en självklar del i vårt nyhetsflöde. Facebook, Twitter, bloggar och möjligheten att kommentera artiklar och inlägg direkt har möjliggjort för en ny sorts interaktion mellan allmänheten och nyhetsmedierna. Debatten kan till exempel skapas redan i kommentarsfältet i direkt anslutning till att en artikel publicerats på webben för att sedan snabbt spridas vidare. I och med att möjligheten för allmänheten att reagera ökar blir det viktigt att förstå processerna bakom en skandal där konstruktionen och framställningen spelar en avgörande roll. Detta eftersom att framställningen avgör hur en rapporterad händelse ska uppfattas av allmänheten och därmed avgörs också hur den följande debatten ska se ut. För att ytterligare förstå en skandal i dagens mediesamhälle vore det av stor betydelse att studera vidare hur debatter i olika typer av sociala medier ser ut och utvecklas i anslutning till en skandal. Detta är viktigt att studera då debatten i sociala medier, men även i övriga forum, är ett uttryckssätt för allmänhetens uppfattning av vilka värderingar och normer som är rådande i samhället.

6. Källförteckning

Allern, Sigurd & Pollack, Ester (2012). Mediated Scandals. I Allern, Sigurd & Pollack, Ester (red.) *Scandalous: the mediated construction of political scandals in four nordic countries*. Göteborg: Nordicom

Asplund, Johan (1989). *Rivaler och syndabockar*. Göteborg: Korpen

Cohen, Stanley (2002). *Folk devils and moral panics: the creation of the mods and rockers*. 3. ed. New York: Routledge

Ehrat, Johannes (2011). *Power of scandal: semiotic and pragmatic in mass media*. Toronto: University of Toronto Press

Falkheimer, Jesper, Heide, Mats & Larsson, Larsåke (2009). *Kriskommunikation*. 1. uppl. Malmö: Liber

Findahl, Olle (2000). Kan vi lita på medierna? I Lidskog, Rolf, Nohrstedt, Stig Arne & Warg, Lars-Erik (red.) *Risker, kommunikation och medier: en forskarantologi*. Lund: Studentlitteratur

Franck, Olof (2002). *Djurens liv och vårt: om att värdera liv*. 1. uppl. Stockholm: Runa

Giddens, Anthony (1996). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur

Hammerlin, Mia-Marie & Jarlbro, Gunilla (2012) From Tiara to Toblerone. The Rise and Fall of Mona Sahlin. I Allern, Sigurd & Pollack, Ester (red.) *Scandalous: the mediated construction of political scandals in four nordic countries*. Göteborg: Nordicom

Hedin, Ulla-Carin, Månsson, Sven-Axel & Tikkanen, Ronny (2008). *När man måste säga ifrån: om kritik och whistleblowing i offentliga organisationer*. 1. utg. Stockholm: Natur och kultur

McCombs, Maxwell (2006). *Makten över dagordningen: om medierna, politiken och opinionsbildningen*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag

Merriam, Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Nohrstedt, Stig Arne & Nordlund, Roland (1993). *Medier i kris: en forskningsöversikt över mediernas roll vid kriser*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar

Renberg, Bo (2007). *Retorikanalys: en introduktion*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Thompson, John B. (2000). *Political scandal: power and visibility in the media age*. Cambridge: Polity

6.1 Artiklar

Djurparkens vd blev miljonär på misären (2012) [Elektronisk] *Aftonbladet*, 19 oktober. Tillgänglig: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article15634342.ab> [2012-11-21]

Forskare kritiserar ensamjobb med vargar (2012) [Elektronisk] *Dagens Nyheter*, 18 juni. Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/forskare-kritiserar-ensamjobb-med-vargar> [2012-11-26]

Ölands djurpark anklagas för vanskötsel (2012) [Elektronisk] *Dagens Nyheter*, 16 oktober. Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/olands-djurpark-anklagas-for-vanskotsel> [2012-12-14]

Djurparkens frys med döda djur ska rensas (2012a) [Elektronisk] *Dagens Nyheter*, 19 oktober. Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/djurparkens-frys-med-doda-djur-ska-rensas> [2012-11-21]

Cyniskt på zoo (2012b) [Elektronisk] *Dagens Nyheter*, 19 oktober. Tillgänglig: <http://www.dn.se/ledare/huvudledare/cyniskt-pa-zoo> [2012-11-21]

”Jag är otroligt ledsen” (2012a) [Elektronisk] *Eskilstuna-kuriren*, 18 oktober. Tillgänglig: Retriever [2012-11-21]

Parken-ledningen dödshotas på nätet (2012b) [Elektronisk] *Eskilstuna-kuriren*, 18 oktober. Tillgänglig: <http://ekuriren.se/nyheter/eskilstuna/1.1582454-parken-ledningen-dodshotas-pa-natet> [2012-11-21]

Parken Zoo-anställda uppmanades att mörka om de döda tigrarna (2012c) [Elektronisk] *Eskilstuna-kuriren*, 18 oktober. Tillgänglig: <http://ekuriren.se/nyheter/eskilstuna/1.1582396-parken-zoo-anstallda-uppmanades-morka-om-doda-tigrarna> [2012-11-21]

Samtliga parkchefer kallas till möte (2012a) [Elektronisk] *Eskilstuna-kuriren*, 19 oktober. Tillgänglig: <http://ekuriren.se/nyheter/sverige/1.1583668-samtliga-parkchefer-kallas-till-mote> [2012-11-21]

Företag bojkottar Parken (2012b) [Elektronisk] *Eskilstuna-kuriren*, 19 oktober. Tillgänglig: <http://ekuriren.se/nyheter/eskilstuna/1.1583583-foretag-bojkottar-parken> [2012-12-04]

”Parken Zoos vd: Helena Olsson har agerat oskickligt” (2012) *Eskilstuna-kuriren*, 20 oktober. Tillgänglig: Retriever [2012-11-29]

Årets största lögn (2012) [Elektronisk] *Eskilstuna-kuriren*, 22 oktober. Tillgänglig: <http://ekuriren.se/ledare/sikter/insandare/1.1583708-arets-storsta-logn> [2012-12-03]

Parken Zoo granskas av djurparksföreningen (2012) [Elektronisk] *Eskilstuna-kuriren*, 24 oktober. Tillgänglig: <http://ekuriren.se/nyheter/eskilstuna/1.1588505-parken-zoo-granskas-av-djurparksforeningen> [2012-11-21]

EK-TV: Tarzan och Jane sitter inlåsta på vinden (2012) [Elektronisk] *Eskilstuna-kuriren*, 1 november. Tillgänglig: <http://ekuriren.se/nyheter/eskilstuna/1.1596658-ek-tv-tarzan-och-jane-sitter-inlasta-pa-vinden> [2012-12-04]

Parkens vd avfärdar gibbonkritiken (2012) [Elektronisk] *Eskilstuna-kuriren*, 2 november. Tillgänglig: <http://ekuriren.se/nyheter/eskilstuna/1.1597732-parkens-vd-avfardar-gibbonkritiken> [2012-12-04]

Parken Zoo får kritik av länsveterinären (2012) [Elektronisk] *Eskilstuna-kuriren*, 8 november. Tillgänglig: <http://ekuriren.se/nyheter/eskilstuna/1.1602622-parken-zoo-far-kritik-av-lansveterinaren> [2012-12-04]

Dödshot mot djurparkchef efter TV4:s granskning (2012) [Elektronisk] *Eskilstuna-kuriren*, 11 november. Tillgänglig: <http://ekuriren.se/nyheter/eskilstuna/1.1605566-dodshot-mot-djurparkschef-efter-tv4-s-granskning> [2012-11-21]

P4 Extra: Djuren på Ölands djurpark slogs ihjäl och fick svälta (2012) [Elektronisk] *Sveriges Radio*, 16 oktober. Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2151&artikel=5311294> [2012-11-25]

Djur avlivades för att få plats (2012) [Elektronisk] *Svenska Dagbladet*, 17 oktober. Tillgänglig: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/djur-avlivades-for-att-ge-plats_7588512.svd [2012-11-21]

Parken Zoos styrelse i krismöte (2012) [Elektronisk] *Svenska Dagbladet*, 18 oktober. Tillgänglig: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/parken-zoos-styrelse-i-krismote_7594462.svd [2012-11-21]

6.2 Rapporter

Mellema, Gregory (2000) [Elektronisk] Scapegoats. *Criminal justice ethics*, vol. 19, Issue 1. Tillgänglig: <http://bit.ly/TsVisu> [2012-11-28]

Ekström, Mats & Johansson, Bengt (2008) [Elektronisk] Talk scandals. *Media Culture & Society*, 30(1): 61-79 Tillgänglig: http://www.sagepub.com/upm-data/40456_8b.pdf [2012-11-21]

6.3 TV-program

Kalla fakta (2012) Om Parken Zoo [TV-program] TV4, TV4 Play, 17 oktober.

Debatt (2012) [TV-program] Sveriges television, SVT Play, 18 oktober.